

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ГРАЧОВА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 341.1/.8 : 323.28

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ
НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ РІВНІ**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (реорганізованого) Міністерства освіти і науки України та на кафедрі міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Дмитрієв Анатолій Іванович,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
головний науковий співробітник відділу
європейського права та міжнародної інтеграції.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Денисов Володимир Наумович,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
завідувач відділу міжнародного права та
порівняльного правознавства;

кандидат юридичних наук
Важна Катерина Анатоліївна,
Київський національний університет культури і
мистецтв,
доцент кафедри міжнародних відносин.

Захист дисертації відбудеться "13" червня 2017 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 в залі засідань Вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий "12" травня 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі тероризм активно проявляє себе як явище міжнародного характеру у багатьох регіонах світу та є однією з головних глобальних проблем. Її вирішення потребує активізації загальносвітових зусиль, передусім у міжнародно-правовій сфері. При цьому в актуальних актах Ради Безпеки (далі – РБ) Організації Об’єднаних Націй (далі – ООН) та Генеральної Асамблеї (далі – ГА) ООН тероризм названо однією з найбільш серйозних загроз міжнародному миру та безпеці, відзначено потребу у співробітництві усіх держав у боротьбі з ним та наголошено на важливій ролі ООН у вказаній сфері. За цих умов напрям боротьби з тероризмом було слушно визначено одним із головних у діяльності України як непостійного члена РБ ООН у 2016 – 2017 рр., а звернення України у січні 2017 р. до Міжнародного Суду, яке, зокрема, стосується тлумачення та застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, актуалізує роль сучасної універсальної договірно-правової антитерористичної бази у міжнародній боротьбі з тероризмом.

Провідна роль ООН в якості інституційної основи глобального міжнародного співробітництва забезпечила створення державами широкої договірно-правової антитерористичної бази на універсальному рівні, й процес її формування триває. Фундаментальна роль у забезпеченні глобальної боротьби з тероризмом належить Статуту ООН як універсальному міжнародному договору *sui generis*, а динамічна діяльність РБ ООН та ГА ООН у вказаній сфері відбиває їх значну вагу у процесі міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. Глобальний характер тероризму, виключна роль ООН у загальносвітовій боротьбі з ним та універсалізація міжнародно-правового регулювання у вирішенні нагальних проблем міжнародного миру та безпеки зумовлюють першочергове значення міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні. При цьому подолання глобальної загрози тероризму вимагає ефективних правових регулятивних засобів, що відповідають актуальним прагматичним потребам у вказаній сфері. А саме, на нашу думку, існує нагальна потреба щодо вдосконалення сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з тероризмом. Водночас надзвичайно важливим є забезпечення широких превентивних заходів з метою більш ефективної глобальної боротьби з ним, на чому, зокрема, акцентовано увагу з боку ООН. Це зумовлює потребу у ґрунтовному розумінні природи, рушійних сил тероризму в умовах глобалізації та у міжнародно-правових засобах, здатних усунути його підґрунтя, передусім на універсальному рівні. Зважаючи на викладене, дослідження сучасного міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні постає надзвичайно актуальним.

Загальнотеоретичну основу дослідження становлять праці, що охоплюють широкий спектр питань, які стосуються міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. Зокрема, автором науково осмислені праці, в яких досліджені загальні аспекти міжнародно-правового регулювання на універсальному рівні та його ефективності, таких учених як Дж. Абі-Сааб, В. І. Андріанов, Г. О. Анцелевич, Ю. Безбородов, Г. Блум, Р. Л. Бобров, Т. Ю. Василевська, А. І. Дмитрієв,

Ю. А. Дмитрієва, Г. К. Єфімов, О. В. Задорожній, Б. Зімма, Г. В. Ігнатенко, О. В. Київець, Р. А. Колодкін, М. О. Коробова, Є. О. Коровін, М. Б. Крилов, І. І. Лукашук, С. О. Малинін, С. Ю. Марочкін, Л. Х. Мінгазов, Г. І. Морозов, В. І. Муравйов, А. Пелле, О. О. Покрещук, О. Тіунов, К. Томушат, Г. І. Тункін, Н. М. Ульянова, В. М. Федоров, О. А. Шibaєва та ін. Питання щодо суспільних чинників, які позначилися у сфері боротьби з тероризмом на різних етапах, у т. ч. з позицій її міжнародно-правового регулювання, аналізували С. С. Алексєєв, В. Бенедек, В. І. Букреєв, А. С. Грачов, В. Н. Денисов, М. Дефлем, Р. Дженсен, А. Т. Ішмуратов, В. С. Канцір, О. М. Костенко, У. Лакер, В. В. Лунєєв, Р. Мані, Ф. Петіто, Д. Рапопорт, Р. Стефенс, П. Уолленстін, К. Хармон та ін.

Різноманітні аспекти власне міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом та суміжні з цим питання боротьби зі злочинністю досліджували А. В. Антипенко, В. Ф. Антипенко, Є. Антонова, Ю. М. Антонян, Ш. Бассіоні, Т. С. Бояр-Созонович, А. Б'янкі, К. А. Важна, Л. Н. Галенська, Б. Голдер, С. В. Глотова, Ю. С. Горбунов, І. М. Громівчук, Х. Даффі, І. Доде, Н. В. Дрьоміна-Волок, В. П. Ємельянов, Н. А. Зелінська, Ю. А. Іванов, І. І. Карпець, А. Кассезе, О. Г. Кібальник, Р. Колб, В. М. Кудрявцев, А. Лабайль, У. Р. Латипов, Ю. О. Лепешков, Є. Г. Ляхов, Л. А. Моджорян, В. П. Нанда, Д. О'Доннелл, В. П. Панов, Ж.-Ф. Превост, Ф. Рішар, Н. А. Сафаров, Б. Сол, Ж.-М. Сорель, Л. О. Тимченко, Д. Фрістоун, М. Хепел, Р. Хігінс, А. Шмід та ін.

Аналіз наукової юридичної літератури та сучасного стану міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні свідчить про необхідність вирішення важливих теоретичних і практичних завдань з метою забезпечення підвищення його ефективності з урахуванням актуальних потреб, що вимагає його окремого комплексного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Спрямованість дисертаційної роботи відповідає темі наукового дослідження кафедри міжнародного права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (реорганізованого) «Актуальні проблеми сучасного міжнародного публічного права» (державний реєстраційний номер 0107U002992) та кафедри міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету «Міжнародне право в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0115U006503).

Мета дослідження полягає в тому, щоб комплексно охарактеризувати сучасне міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні та визначити шляхи підвищення його ефективності з урахуванням актуальних потреб. Для досягнення цієї мети визначені такі **завдання дослідження**:

- з'ясувати, систематизувати та вдосконалити теоретичні та практичні підходи щодо універсального міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом з позицій підвищення його ефективності на сучасному етапі;

- цілісно охарактеризувати процес становлення міжнародно-правових основ антитерористичного співробітництва держав;

- розкрити роль Статуту ООН з погляду забезпечення міжнародного антитерористичного співробітництва;

- розкрити роль РБ ООН та ГА ООН у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом;
- розкрити особливості договірно-правового регулювання боротьби з тероризмом в умовах глобалізації та на основі цього визначити зміст поняття «універсальні антитерористичні договори»;
- систематизувати сучасну універсальну договірно-правову антитерористичну базу шляхом вироблення класифікації універсальних антитерористичних договорів та виокремлення її основних регулятивних компонентів;
- з'ясувати сучасні універсальні засоби кримінально-правової боротьби з тероризмом та визначити напрями їх удосконалення, а також запропонувати ефективний підхід щодо вироблення універсального правового визначення поняття «міжнародний тероризм»;
- визначити засоби загального підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом з урахуванням його актуального конфліктологічного розуміння.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини, що виникають у процесі глобальної боротьби з тероризмом.

Предметом дослідження є Статут ООН, акти РБ ООН та ГА ООН, сучасна універсальна договірно-правова антитерористична база, Проект всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму та інші ключові документи, які дозволяють охарактеризувати міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи, зокрема: *діалектичний* – для з'ясування генезису та сутності міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні, його аналізу у процесі розвитку; *історичний* – для розкриття еволюції тероризму як чинника міжнародної безпеки; *системно-структурний* та *системно-функціональний* – для визначення структури та специфіки функціонування системи міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом та її підсистем; *історико-правовий* – для аналізу історичних процесів формування та розвитку міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні; *порівняльно-правовий* – для порівняння універсальних антитерористичних договорів між собою та з іншими міжнародними актами, оцінки положень Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму порівняно з цими договорами, зіставлення ролі РБ ООН та ГА ООН у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом; *формально-юридичний, формально-логічний, системний* – для з'ясування юридичного змісту досліджуваних міжнародних актів, Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму, визначення прогалів у сфері універсального міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом та шляхів їх усунення, визначення та класифікації понять у цій сфері; *соціологічний* – для обґрунтування цивілізаційного підходу у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в дисертації вперше у вітчизняній юридичній науці комплексно охарактеризовано сучасне міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні

та вироблено комплексний підхід щодо підвищення його ефективності, який ґрунтується на вдосконаленні універсального кримінально-правового механізму у цій сфері та забезпеченні глобального загальносоціального запобігання тероризму.

Основні результати, які утворюють наукову новизну дисертаційного дослідження та виносяться на захист, полягають у тому, що у ньому *вперше*:

- розкрито роль Статуту ООН як міжнародного договору *sui generis* в якості правової першооснови глобального антитерористичного співробітництва;

- розкрито роль РБ ООН та ГА ООН як головних органів ООН, чия діяльність є невід'ємним елементом у процесі міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом;

- обґрунтовано необхідність запровадження та визначено зміст єдиного поняття «універсальних антитерористичних договорів» в якості основного засобу міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом в умовах глобалізації, на основі чого вироблено класифікацію цих договорів, а також визначено складові елементи універсального договірно-правового механізму боротьби з тероризмом;

- обґрунтовано існування та визначено зміст універсального міжнародного стандарту кримінально-правової боротьби з тероризмом, на основі чого визначено напрями вдосконалення сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з тероризмом;

- запропоновано загальнопревентивний – цивілізаційний – підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом, спрямований на забезпечення широкого (загальносоціального) запобігання тероризму як прояву суспільного конфлікту шляхом глобальної протидії головним чинникам терогенезу.

Удосконалено:

- періодизацію процесу становлення міжнародно-правових основ антитерористичного співробітництва держав – шляхом чіткого виокремлення у ньому саме трьох етапів, починаючи з кінця ХІХ ст., та здійснення його цілісної науково-правової характеристики;

- теоретичні та практичні підходи щодо вироблення універсального правового визначення поняття «міжнародний тероризм» – у напрямку закріплення відповідного збірного визначення, яке відбиває актуальний міжнародний консенсус щодо його основних елементів та водночас потребу в уточненні розуміння механізму та цілей тероризму на універсальному рівні;

- конфліктологічний підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом – з позицій підвищення ефективності цього міжнародно-правового регулювання шляхом забезпечення глобального впливу на причини та умови тероризму на основі загальносоціального запобігання терористичному конфлікту.

Дістали подальшого розвитку:

- концепція значних регулятивних можливостей та резервів Статуту ООН – з позицій розкриття його провідної ролі у забезпеченні глобального співробітництва у боротьбі з тероризмом як із загрозою, яка не згадана у Статуті ООН, але набула гостроти у період після створення ООН, що демонструє його вихідну широку здатність слугувати актуальним потребам у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки;

- наукові положення щодо універсалізації міжнародно-правового регулювання – у контексті розкриття особливостей сучасного універсального договірно-правового регулювання боротьби з тероризмом;

- наукові положення щодо конфліктообумовленої природи тероризму у контексті міжнародно-правового регулювання боротьби з ним та соціально-натуралістична концепція права – з погляду з'ясування генезису тероризму в умовах глобалізації та забезпечення широкого міжнародно-правового впливу на суспільні відносини, пов'язані з виникненням терористичного насильства у світі.

Наукове і практичне значення дисертації полягає в тому, що вона доповнює сучасні міжнародно-правові дослідження щодо боротьби з тероризмом, здатна сприяти розвитку науки міжнародного права та вдосконаленню універсального міжнародно-правового регулювання у вказаній сфері. Основні положення, висновки та пропозиції дисертації можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальшого аналізу та розв'язання проблем міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом; у сфері міжнародної правотворчості – для вдосконалення універсальної договірно-правової антитерористичної бази, Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму; у процесі нормоутворення у рамках ГА ООН та РБ ООН (при виконанні Україною обов'язків її непостійного члена) – для формування політико-правової позиції України щодо міжнародної боротьби з тероризмом; для забезпечення зміцнення та розвитку у міжнародному праві гуманістичних концепцій, здатних сприяти подоланню тероризму як прояву суспільного конфлікту; у навчальному процесі – при викладанні навчальних курсів та дисциплін «Міжнародне публічне право», «Право міжнародних організацій», «Право міжнародних договорів», «Міжнародне кримінальне право», «Право міжнародної безпеки»; у науково-методичній діяльності – при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане автором особисто. Наукові результати, викладені в дисертації, одержані автором особисто. Положення, висновки та пропозиції дисертації відбивають наукові ідеї та розробки автора. На джерела, використані в якості бази для загальнотеоретичного осмислення та аргументації, у дисертації зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дослідження. Положення, висновки та пропозиції дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародного права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (реорганізованого) та кафедри міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету. Результати дослідження були використані під час міжнародного навчального курсу «Правові аспекти боротьби з тероризмом» («Legal aspects of combating terrorism») у Центрі передового досвіду з питань захисту від тероризму (Centre of excellence - Defence against terrorism), в якому автор виступила лектором (м. Анкара (Туреччина), 6 – 10 лютого 2012 р.), та у навчальному процесі Воєнно-дипломатичної академії імені Євгенія Березняка. Результати дослідження були представлені та обговорювалися на: XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток економіки України в умовах невизначеності глобалізаційно-інтеграційних процесів: економіка, фінанси, право», 24 травня 2013 р., м. Київ (тези

опубліковані); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки – 2014», 21 березня 2014 р., м. Київ (тези опубліковані); Науково-практичній конференції «Правовий світогляд: людина і право», 22 квітня 2014 р., м. Київ (за результатами участі опублікована наукова стаття); X Міжнародній науково-практичній конференції «Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований», 28 квітня 2014 р., м. Новосибірськ (тези опубліковані); XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Зовнішньоекономічна політика України в умовах інтеграційних процесів», 29 травня 2014 р., м. Київ (тези опубліковані); Четвертій Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Міжнародне право: *de lege praeterita, instanti, futura*», 21 листопада 2014 р., м. Одеса (тези опубліковані); Міжнародній науково-практичній конференції «Історія, сучасність та перспективи розвитку Державної прикордонної служби України та охорони державного кордону», 26 травня 2015 р., м. Київ (тези опубліковані); Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України», 24 травня 2016 р., м. Київ (тези опубліковані).

Публікації. Основні наукові положення та висновки дослідження викладено у восьми наукових статтях автора (з них п'ять – опубліковані у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому фаховому виданні України, яке входить до міжнародних наукометричних баз даних, та дві – у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію), та у семи опублікованих тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 282 сторінки, з яких 71 сторінку складає список використаних джерел, який містить 561 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, представлено його загальнотеоретичну основу та стан дослідження теми в юридичній науці, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методологічну базу дослідження, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, розкрито їх теоретичне і практичне значення, наведені дані про їх апробацію, публікації автора та структуру дисертації.

Перший розділ «Міжнародно-правові основи глобальної боротьби з тероризмом» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню процесу становлення міжнародно-правових основ антитерористичного співробітництва держав; аналізу Статуту ООН в якості його правового фундаменту; аналізу діяльності РБ ООН та ГА ООН у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом.

У підрозділі 1.1. «Становлення міжнародно-правових основ антитерористичного співробітництва держав» тероризм розглянуто як вагомий

чинник міжнародної безпеки, який зумовив формування широкого співробітництва держав з метою ефективної боротьби з ним. З урахуванням еволюції тероризму автором обґрунтовано необхідність поглибленого історико-правового аналізу цього співробітництва на межі ХІХ – ХХ ст., у відповідь на загрозу анархо-тероризму, та на етапі, пов'язаному із заснуванням ООН, та здійснено цілісну науково-правову характеристику процесу становлення міжнародно-правових основ міждержавного співробітництва у боротьбі з тероризмом, яка охоплює саме три етапи, пов'язані з відповідними універсальними правопорядками: 1) правопорядком за Головним актом Віденського конгресу 1815 р.; 2) правопорядком періоду Ліги Націй; 3) правопорядком за Статутом ООН. У процесі дослідження цих етапів розкрито зміст і значення таких основних заходів та документів, які характеризують формування згаданого співробітництва: 1) Римська та Санкт-Петербурзька антианархістські конференції 1898 та 1904 рр. та укладені під час них Протоколи; 2) міжнародні конференції з уніфікації кримінального законодавства, проведені в Європі у 1920-х – 1930-х рр., та прийняті ними резолюції; 3) заходи Ліги Націй щодо боротьби з тероризмом та перші багатосторонні міжнародні угоди у цій сфері, укладені у її рамках у 1937 р.; 4) розвиток глобального антитерористичного співробітництва на основі Статуту ООН, який створив для цього значні можливості. Продемонстровано, що в результаті поступово сформувалася глобальна мережа антитерористичного співробітництва держав та була прийнята широка міжнародно-правова база боротьби з тероризмом на універсальному рівні.

У підрозділі 1.2. «Статут ООН – правовий фундамент міжнародного антитерористичного співробітництва» з'ясовані особливості Статуту ООН як міжнародного договору, який має основоположне значення у забезпеченні спільного реагування держав на загрозу тероризму у світі. На підставі аналізу положень загального нормативно-регулюючого та організаційно-правового характеру, які виокремлено у його структурі, автором визначені правові та інституційні основи міжнародного антитерористичного співробітництва, сформовані Статутом ООН.

В якості головного загального правового регулятора глобальної боротьби з тероризмом розглянуто основні принципи міжнародного права, закріплені у Статуті ООН і конкретизовані та розвинені в інших авторитетних міжнародних актах. З'ясовано, що вказані принципи: 1) визначають загальні основоположні правила поведінки держав у сфері боротьби з тероризмом; 2) слугують вагомим критерієм визнання протиправності тероризму; 3) впливають на створення та застосування усіх міжнародно-правових норм щодо боротьби з тероризмом, передусім забезпечують формування спеціальних правових принципів у цій сфері; 4) сприяють запобіганню тероризму, визначивши основи побудови мирного, безпечного та процвітаючого світу. Серед положень Статуту ООН організаційно-правового характеру основними з погляду забезпечення співробітництва держав у боротьбі з тероризмом визначені положення щодо: компетенції ООН; порядку її діяльності, у т. ч. взаємодії з іншими міжнародними організаціями; правового статусу держав як членів ООН. З'ясовано, що ці положення забезпечують: 1) всеосяжний підхід у міжнародній боротьбі з тероризмом; 2) дію інституційного механізму ООН відповідно до потреб цієї боротьби; 3) глобальне залучення держав до цієї боротьби,

у т. ч. у правовій сфері; 4) співробітництво та координацію між ООН та іншими міжнародними організаціями у процесі цієї боротьби. На цій основі, з урахуванням загальних наукових поглядів щодо значних регулятивних можливостей та резервів Статуту ООН, автором розкрито провідну роль Статуту ООН у забезпеченні глобального співробітництва у боротьбі з тероризмом як із загрозою, яка не згадана у ньому, але набула гостроти після створення ООН, що демонструє вихідну широку здатність цього міжнародного договору *sui generis* слугувати актуальним потребам у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки.

У підрозділі 1.3. «Роль Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом» автор виходить із того, що РБ та ГА, як найбільш важливі головні органи ООН з погляду підтримання міжнародного миру та безпеки, суттєво впливають на міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом, й їх діяльність у цій сфері обумовлена розмежуванням їх повноважень згідно зі Статутом ООН. Продемонстровано, що ГА, як світовий форум держав, ініціювала активний розгляд проблеми міжнародного тероризму у 1970-х рр. і донині забезпечує широке міжнародне співробітництво у боротьбі з ним, тоді як антитерористичний потенціал РБ як органу, що здійснює головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки, почав реалізовуватися у 1990-х рр. і набув значного розвитку у XXI ст. На основі аналізу актів ГА та РБ розкриті їх спільні та специфічні ролі у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. Зокрема, автором розкриті важливі функції ГА у процесі міжнародного правоутворення у сфері боротьби з тероризмом, реалізація яких забезпечила створення державами універсальної договірно-правової бази у цій сфері, а саме: 1) визначення об'єктивних суспільних потреб міжнародно-правового регулювання у вказаній сфері; 2) вироблення органами ГА змісту універсальних договірно-правових антитерористичних норм; 3) прийняття актами ГА текстів універсальних антитерористичних договорів; 4) сприяння узгодженню позицій держав-членів ООН під час вироблення та прийняття антитерористичних актів ГА, що створює основу для формування відповідних договірно-правових норм; 5) сприяння з боку ГА набуттю цими нормами чинності. Також розкрито специфічну роль «квазізаконодавчих» актів РБ, якими на членів ООН накладено юридичні зобов'язання щодо боротьби з тероризмом, в якості додаткового інноваційного засобу. З'ясовано, що їх прийняття ґрунтується на розширенні РБ поняття «загроза миру» та реалізації її повноважень владного характеру загалом і зумовлене необхідністю забезпечити більш дієве регулювання світової боротьби з тероризмом згідно актуальних потреб (зокрема, потреби щодо боротьби з «Ісламською державою Іраку та Леванту»). На основі критичного аналізу відповідних актів РБ та узагальнення наукових оцінок щодо її діяльності автором обґрунтовано, що для ефективною реалізації антитерористичної ролі РБ передусім необхідне забезпечення того, щоб у процесі регулювання нею боротьби з тероризмом не було завдано шкоди принципу утримання від погрози силою та її застосування у міжнародних відносинах; і щоб її антитерористичні акти виражали інтереси усього міжнародного співтовариства, а не лише держав-постійних членів РБ. У результаті наголошено на взаємопов'язаній та взаємодоповнюючій ролі РБ та ГА у сфері міжнародно-

правового регулювання боротьби з тероризмом, яка зумовлює необхідність тісної координації між ними на основі Статуту ООН для забезпечення безперечної легітимності та ефективності міжнародних антитерористичних заходів.

Другий розділ «Договірно-правове регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні», який складається з трьох підрозділів, присвячено з'ясуванню особливостей договірно-правового регулювання боротьби з тероризмом в умовах глобалізації та визначенню змісту поняття «універсальні антитерористичні договори»; виробленню класифікації цих договорів; з'ясуванню складових елементів універсального договірно-правового механізму боротьби з тероризмом.

У підрозділі 2.1. «*Особливості договірно-правового регулювання боротьби з тероризмом в умовах глобалізації*» договірно-правове регулювання боротьби з тероризмом проаналізовано з погляду явища глобалізації, яка створила новий контекст міжнародної безпеки та впливає на механізм правового впорядкування міжнародного співробітництва. Автором обґрунтовано значний вплив глобалізації на договірно-правове регулювання боротьби з тероризмом, який зумовлений такими чинниками: суттєве поширення тероризму у світі на тлі процесів глобалізації та виникнення потреби у протидії йому як загрози, що зачіпає інтереси всіх держав; формування міжнародного співтовариства як загальносвітової спільноти, об'єднаної спільними інтересами щодо протидії єдиним загрозам міжнародному миру та безпеці; універсальна міжнародно-правове регулювання як засіб поширення єдиних правил поведінки держав у вирішенні нагальних проблем міжнародного миру та безпеки; тісний взаємозв'язок між універсальною, регіональними та двосторонніми системами міжнародно-правового регулювання. З урахуванням цього автором з'ясовано, що в умовах глобалізації провідну роль у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом відіграють універсальні міжнародні договори у цій сфері, однак у доктринальних джерелах, міжнародних актах та інших документах не вироблено єдиного та чіткого поняття таких договорів. На основі аналізу загальнотеоретичних положень щодо універсального договірно-правового регулювання співробітництва держав, а також урахуваючи специфіку цих договорів та деякі існуючі формулювання для їх позначення, автором запропоновано єдине поняття «універсальні антитерористичні договори» та визначено його зміст.

У підрозділі 2.2. «*Класифікація універсальних антитерористичних договорів*» з'ясовано, що сучасна універсальна договірно-правова антитерористична база, яка включає 19 відповідних міжнародних договорів, укладених у період 1963 – 2014 рр., відбиває широкий спектр потреб міжнародно-правового регулювання у сфері боротьби з тероризмом, та обґрунтовано необхідність вироблення чіткої, єдиної та повної класифікації цих договорів на основі матеріального критерію. З метою визначення відповідних класифікаційних груп автором розкрито процес формування згаданої договірно-правової бази; надано оцінку існуючих підходів до класифікації цих договорів та їх окремих класифікацій, які представлені у наукових джерелах та документах Управління ООН з наркотиків та злочинності. У результаті запропонована авторська класифікація універсальних антитерористичних договорів на основі критерію предметної сфери правового регулювання, яка включає сім класифікаційних груп.

У підрозділі 2.3. «Складові елементи універсального договірно-правового механізму боротьби з тероризмом» із застосуванням виробленої класифікації проаналізовано зміст універсальних антитерористичних договорів та встановлено, що в їх структурі містяться три групи спільних складових елементів – істотних положень, на яких ґрунтується сучасний універсальний договірно-правовий механізм боротьби з тероризмом. А саме, автором виокремлено положення, які стосуються: 1) кримінально-правової боротьби з тероризмом; 2) окремих аспектів запобігання здійсненню терористичної діяльності; 3) окремих спеціальних заходів реагування у разі вчинення (або загрози вчинення) визначених правопорушень. З'ясовано, що основною є перша група положень, та визначено їх загальний правовий зміст, тоді як інші групи здатні бути предметом окремих досліджень.

У третьому розділі «Ефективність міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом», який складається з трьох підрозділів, увага зосереджена на таких аспектах підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання у цій сфері: вироблення універсального правового визначення міжнародного тероризму; вдосконалення сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з тероризмом; забезпечення загальнопревентивного підходу у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом.

У підрозділі 3.1. «Вироблення універсального правового визначення міжнародного тероризму у контексті ефективної боротьби з ним» автором продемонстровано, що процес вироблення універсального правового визначення міжнародного тероризму, який триває в ООН з 1970-х рр., досі не приніс успіху, що негативно позначається на ефективності боротьби з ним. У рамках з'ясування стану проблеми визначено такі основні чинники, що вплинули на цей процес: розмаїття дефініцій тероризму у наукових джерелах, національному законодавстві держав та міжнародно-правовій базі та відповідні розбіжності у виокремленні його суттєвих ознак; відмінні позиції щодо можливості та доцільності вироблення єдиної правової дефініції міжнародного тероризму; наявність низки підходів щодо її формулювання (загальний (дедуктивний); конкретний (індуктивний, або секторальний); змішаний). Обґрунтовано, що сучасний комплекс універсальних антитерористичних договорів не є внутрішньо узгодженим щодо визначення міжнародного тероризму та відбиває недосконалість конкретного підходу, водночас він втілює міжнародний консенсус щодо основних елементів єдиного загального універсального правового визначення міжнародного тероризму, у змістовному та техніко-юридичному плані. У цьому контексті автором виокремлено та проаналізовано договірні положення, в яких розкриті: суб'єкт злочину; незаконне та умисне вчинення діянь; заподіяна шкода; терористична мета; міжнародний елемент у злочині; на основі чого сформульовано збірне універсальне правове визначення міжнародного тероризму. З іншого боку, автор обґрунтовує, що універсальні антитерористичні договори та, відповідно, це збірне визначення, не відбивають повною мірою такі суттєві ознаки, як дворівневий характер залякування у тероризмі (елемент залякування та впливу) та широкий спектр його публічних цілей, і цей недолік властивий Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму. Виходячи з цього, запропоновано вдосконалене формулювання універсального правового визначення міжнародного тероризму.

У підрозділі 3.2. «Універсальний міжнародний стандарт кримінально-правової боротьби з тероризмом та її ефективність» договірно-правове регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні проаналізовано у контексті актуальної тенденції щодо формування міжнародних стандартів (або міжнародно-правових стандартів – автор демонструє, що розмежування цих понять ще не відбулося), які закріплюють єдині моделі поведінки держав у важливих сферах їх взаємодії. Автором акцентовано увагу на тому, що типові положення універсальних антитерористичних договорів, що стосуються кримінально-правової боротьби з тероризмом, мають вагоме значення з погляду закріплення єдиного сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з тероризмом, відбиваючи потребу в уніфікованих правових засобах забезпечення глобального співробітництва у цій сфері. На думку автора, відповідні положення спрямовані на формування єдиної загальної моделі поведінки учасників цих договорів з метою досягнення єдиного результату – забезпечення на світовому рівні невідворотності покарання за визначені в цих договорах злочини при дотриманні прав людини у процесі кримінально-правової боротьби з тероризмом. На основі узагальнення наукової бази щодо поняття стандартів у міжнародному праві та аналізу вказаних договірних положень обґрунтовано існування та визначено зміст універсального міжнародного стандарту кримінально-правової боротьби з тероризмом. Також у процесі аналізу релевантних положень цих договорів та їх зіставлення з відповідними положеннями Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму автором з'ясовано, що на сучасному етапі в них недостатньо ефективно врегульовані аспекти щодо: 1) пеналізації терористичних злочинів; 2) подолання конкуренції юрисдикцій держав над ними; 3) забезпечення невідворотності покарання за ці злочини на основі принципу *aut dedere aut judicare* та дієвого міжнародного співробітництва у кримінальних справах у боротьбі з тероризмом; 4) протидії колективним суб'єктам, причетним до терористичної діяльності; 5) реалізації окремих прав жертв тероризму та членів їх сімей. У результаті аналізу цих проблемних аспектів визначені напрями вдосконалення сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з тероризмом.

У підрозділі 3.3. «Загальне підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом» автором акцентовано первинну роль глобальної загальносоціальної профілактики тероризму та потребу у широкому міжнародно-правовому впливі на суспільні відносини, пов'язані з виникненням терористичного насильства. Аналізуючи наукові погляди, що представляють тероризм в якості прояву суспільного конфлікту, та конфліктологічний підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом, автор визначає тероризм як демонстраційно-агресивну фазу конфронтаційної соціальної взаємодії, зумовлену суттєвими протиріччями між її суб'єктами, та обґрунтовує, що основним засобом загального підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання світової боротьби з ним постає реалізація у міжнародному праві превентивного аспекту конфліктологічної парадигми, а саме, забезпечення широкого запобігання тероризму як прояву суспільного конфлікту шляхом глобальної протидії головним чинникам терогенезу. Зокрема, здобутком згаданого конфліктологічного підходу автор вбачає

звернення уваги на необхідність міжнародно-правової протидії причинам та умовам тероризму, при цьому, на думку автора, з позицій підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом вплив на його причини та умови доцільно значною мірою розглядати саме у контексті широкого (загальносоціального) запобігання терористичному конфлікту. Також з'ясовано, що тероризм має складну детермінованість, яка, зокрема, тісно пов'язана з процесами глобалізації, але вона чітко не визначена державами. У зв'язку з цим автор обстоює потребу в цілеспрямованому дослідженні у рамках ООН терогенеруючих чинників в умовах глобалізації та прийнятті на основі цього Програми подолання корінних причин тероризму як доповнення Глобальної контртерористичної стратегії ООН.

Автором також осмислено положення актів ГА ООН щодо всеосяжної системи міжнародного миру та безпеки, в яких, зокрема, акцентовано необхідність зміцнення норм цивілізованої поведінки у міжнародних відносинах; наукові положення щодо досягнення на основі права цивілізаційних ідеалів та цінностей, до яких належить виключення насильства з життя людей, та соціально-натуралістична концепція права у контексті протидії тероризму як соціальному злу. У результаті автором запропоновано загальнопревентивний – цивілізаційний – підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом, який ґрунтується на розгляді тероризму як прояву насильницької конфліктності у суспільних відносинах та забезпеченні всеосяжних гуманістичних засобів подолання глибинних протиріч міжнародного суспільного розвитку, що містять стійкі механізми мирного співіснування та співробітництва у світі, здатні усувати терористичне насильство як прояв та засіб вирішення протиріч. Із цих позицій автором обґрунтовано, що значний потенціал у забезпеченні більш дієвого міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом має зміцнення та розвиток у міжнародному праві концепцій: 1) справедливості та рівності у міжнародних відносинах; 2) діалогу між цивілізаціями; 3) культури миру; 4) соціальної толерантності; 5) безпеки людини; а також обґрунтовано необхідність вдосконалення Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму у напрямку реалізації загальнопревентивної стратегії.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження сформульовані такі узагальнення його нових найважливіших теоретичних і практичних результатів, які забезпечують вирішення конкретного наукового завдання згідно визначеної мети дослідження:

1. Інтернаціоналізація загрози тероризму зумовила тривалий процес становлення міжнародно-правових основ антитерористичного співробітництва держав, у якому вони пройшли шлях від запровадження окремих ініціатив з обмеженою кількістю учасників та вироблення окремих актів, що не мали широкої реалізації, до створення глобальної мережі такого співробітництва та прийняття широкої міжнародно-правової бази боротьби з тероризмом на універсальному рівні. У цьому процесі нами виокремлено три етапи: 1) зародження багатостороннього антитерористичного співробітництва держав (кінець XIX – початок XX ст.); 2) його активізація (1920-і – 1930-і рр.); 3) формування глобального антитерористичного

співробітництва (з 1945 р. донині). Перший етап мав місце як відповідь на поширення анархо-тероризму в Європі та США, внаслідок чого держави ініціювали вироблення єдиних засобів для боротьби з ним у правовій сфері під час міжнародних антианархістських конференцій. Другий етап тривав на тлі проявів націонал-сепаратистського та праворадикального тероризму в Європі, й питання регулювання боротьби з тероризмом постало в актах міжнародних конференцій з уніфікації кримінального законодавства та міжнародних угодах, укладених у рамках Ліги Націй. Третій етап пов'язаний з перетворенням тероризму на потужний глобальний чинник та створенням політико-правових умов для розвитку найбільш широкого співробітництва держав у боротьбі з ним, внаслідок чого розпочалося формування глобальної системи міжнародно-правового регулювання цієї боротьби, в якій вагоме місце посідають універсальні міжнародні договори у згаданій сфері.

2. Статут ООН як міжнародний договір *sui generis* виконує особливу роль у забезпеченні міжнародного антитерористичного співробітництва, виступаючи його правовою першоосновою. Провідна роль Статуту ООН у забезпеченні глобального співробітництва у боротьбі з тероризмом як із загрозою, яка не згадана у ньому, але набула гостроти після створення ООН, демонструє значні регулятивні можливості та резерви, закладені у Статут ООН, з погляду протидії актуальним загрозам міжнародному миру та безпеці, та ґрунтується на його положеннях загального нормативно-регулюючого та організаційно-правового характеру. Перша група положень, якими закріплено основи сучасного міжнародного правопорядку, забезпечує визначення загальних основоположних правил поведінки держав у сфері боротьби з тероризмом; конкретизацію міжнародно-правового регулювання цієї боротьби на всіх рівнях міжнародного співробітництва; сприяння запобіганню тероризму у світі; а друга група положень, яка регулює функціонування інституційного механізму ООН, забезпечує безпосередню багатогранну участь ООН у боротьбі з тероризмом на основі всеосяжного підходу та ключовий статус ООН у загальносвітовому антитерористичному співробітництві.

3. Спільна дія актів РБ та ГА як найбільш важливих головних органів ООН з погляду підтримання міжнародного миру та безпеки забезпечила мобілізацію та координацію діяльності держав у глобальній боротьбі з тероризмом, визначення її основних принципів, напрямів та засобів. Водночас їх специфічні ролі у сфері міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом проявилися в тому, що ГА ООН, як орган, який опосередковує діяльність держав-членів ООН у процесі міжнародного правоутворення, забезпечила створення ними універсальної договірно-правової антитерористичної бази; а РБ ООН, використовуючи її виключні повноваження владного характеру, запровадила додатковий інноваційний засіб – «квазізаконодавчі» акти, з метою забезпечення більш дієвого міжнародно-правового регулювання цієї боротьби. Взаємопов'язана та взаємодоповнююча роль РБ та ГА у вказаній сфері зумовлює потребу у тісній координації між ними на основі Статуту ООН для забезпечення безперечної легітимності та ефективності міжнародних антитерористичних заходів.

4. В умовах глобалізації основним засобом міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом є універсальні антитерористичні договори.

Це поняття, на нашу думку, охоплює окрему групу універсальних міжнародних угод, які розглядаються міжнародним співтовариством в якості антитерористичних і спрямовані на забезпечення глобального співробітництва держав у боротьбі з незаконними актами, визначеними в цих угодах. Вважаємо, що універсальним антитерористичним договорам притаманні такі суттєві ознаки: 1) забезпечення ними регулювання боротьби з тероризмом як із загрозою, що зачіпає інтереси всіх держав; 2) їх спрямованість на утворення універсальних міжнародно-правових антитерористичних норм; 3) їх призначення для всезагальної участі; 4) забезпечення на їх основі кодифікації та прогресивного розвитку загального міжнародного права у сфері боротьби з тероризмом; 5) визначення ними міжнародно-правових основ боротьби з тероризмом на регіональному та двосторонньому рівнях.

5. Сучасна універсальна договірно-правова антитерористична база, яка включає 19 відповідних договорів, укладених у період 1963 – 2014 рр., відбиває широкий спектр потреб міжнародно-правового регулювання у сфері боротьби з тероризмом. Зважаючи на відсутність їх чіткої, єдиної та повної класифікації, пропонується авторська класифікація універсальних антитерористичних договорів на основі матеріального критерію – предметної сфери правового регулювання, в якій нами виокремлено сім груп договорів у сферах: 1) безпека цивільної авіації; 2) безпека осіб, які користуються міжнародним захистом; 3) боротьба із захопленням заручників; 4) боротьба з ядерним тероризмом; 5) безпека морського судноплавства та стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі; 6) боротьба з бомбовим тероризмом; 7) боротьба з фінансуванням тероризму.

6. Універсальні антитерористичні договори містять у своїй структурі три групи спільних складових елементів – істотних положень, на яких ґрунтується сучасний універсальний договірно-правовий механізм боротьби з тероризмом. Ці положення стосуються: 1) кримінально-правової боротьби з тероризмом; 2) окремих аспектів запобігання здійсненню терористичної діяльності; 3) окремих спеціальних заходів реагування у разі вчинення (або загрози вчинення) визначених правопорушень. Основними з них є типові положення щодо кримінально-правової боротьби з тероризмом, які у сукупності визначають: 1) міжнародну сферу дії цих договорів; 2) злочинну поведінку осіб та обов'язок держав щодо її криміналізації; 3) підстави для встановлення державами юрисдикції над визначеними злочинами; 4) обов'язок держав передати відповідну справу своїм компетентним органам для цілей кримінального переслідування, якщо не здійснюється видача; 5) основи забезпечення видачі та надання взаємної правової допомоги; 6) основи поваги прав людини у процесі кримінально-правової боротьби з тероризмом; 7) окремі обов'язки держав щодо їх співробітництва з метою запобігання вчиненню вказаних злочинів.

7. Сучасний комплекс універсальних антитерористичних договорів не забезпечує системності правового регулювання передусім через відсутність в них чіткої спільної мети – боротьба з міжнародним тероризмом *per se* – та його єдиного правового визначення. Водночас він втілює міжнародний консенсус щодо основних змістовних та конструктивних елементів, які у сукупності утворюють збірне універсальне правове визначення міжнародного тероризму, а саме: незаконне та умисне заподіяння фізичною особою істотної фізичної або матеріальної шкоди

(смерті, тяжкого тілесного ушкодження іншій особі; шкоди майну; навколишньому середовищу), або погроза заподіяння такої шкоди, яка є реальною, з метою залякати населення або примусити певного суб'єкта (фізичну або юридичну особу, групу осіб, міжнародну організацію, уряд, державу) вчинити певну дію або утриматися від її вчинення, та сприяння цим діям, коли цей злочин має транснаціональний характер. Однак воно не відбиває повною мірою такі суттєві ознаки, як дворівневий характер залякування у тероризмі та широкий спектр його публічних цілей, і такий недолік властивий Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму. Зважаючи на це, вдосконалене універсальне правове визначення міжнародного тероризму може бути сформульоване як: незаконне та умисне заподіяння фізичною особою істотної фізичної або матеріальної шкоди (смерті, тяжкого тілесного ушкодження іншій особі; шкоди майну; навколишньому середовищу), або погроза заподіяння такої шкоди, яка є реальною, коли мета такого діяння полягає у тому, щоби примусити фізичну або юридичну особу, групу осіб, міжнародну організацію, уряд або державу вчинити певну дію або утриматися від її вчинення, або у досягненні іншого публічного результату, шляхом залякування населення, а також сприяння цим діям, коли цей злочин має транснаціональний характер.

8. Положення універсальних антитерористичних договорів утворюють універсальний міжнародний стандарт кримінально-правової боротьби з тероризмом, а саме: сукупність міжнародно-правових принципів та норм, на основі яких їх держави-учасниці повинні здійснювати єдині правотворчі, правозастосовні та правоохоронні заходи з метою забезпечення на світовому рівні невідворотності покарання за визначені в них злочини при дотриманні прав людини у процесі цієї боротьби. Вважаємо, що його основними складниками, які відображені й у Проекті всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму, є: 1) міжнародно-правові принципи забезпечення невідворотності покарання за терористичні злочини; неприпустимості виправдання тероризму будь-якими міркуваннями політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або іншого аналогічного характеру; міжнародного співробітництва у кримінальних справах у боротьбі з тероризмом; поваги прав людини у процесі кримінально-правової боротьби з тероризмом; та 2) міжнародно-правові норми, спрямовані на забезпечення криміналізації визначених злочинів у законодавстві держав; встановлення їх юрисдикції над ними; передачі відповідної справи для цілей кримінального переслідування, якщо не здійснюється видача; реалізації видачі та надання взаємної правової допомоги у процесі цієї боротьби; дотримання прав визначених категорій осіб у процесі цієї боротьби.

З метою забезпечення більш дієвої глобальної кримінально-правової боротьби з тероризмом необхідним є вдосконалення сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з ним за напрямками, які передбачають відповідне вдосконалення універсальних антитерористичних договорів та Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму: 1) запровадження конкретних стандартів пеналізації терористичних злочинів; 2) визначення конкретного механізму подолання конкуренції юрисдикцій держав над ними; 3) усунення можливостей щодо ухилення від добросовісної реалізації принципів забезпечення невідворотності

покарання за терористичні злочини та міжнародного співробітництва у кримінальних справах у боротьбі з тероризмом; 4) закріплення ефективних засобів забезпечення державами кримінальної відповідальності колективних суб'єктів, причетних до терористичної діяльності, та заборони діяльності терористичних організацій; 5) закріплення єдиного механізму реалізації прав жертв тероризму та членів їх сімей щодо виплати компенсацій в якості відшкодування шкоди.

9. У сучасних умовах основним засобом загального підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом вбачаємо реалізацію у міжнародному праві превентивного аспекту конфліктологічної парадигми, а саме, забезпечення широкого (загальносоціального) запобігання тероризму як прояву суспільного конфлікту шляхом глобальної протидії головним чинникам терогенезу. Для досягнення цієї мети пропонуємо загальнопревентивний – цивілізаційний – підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом, який ґрунтується на розгляді тероризму як прояву насильницької конфліктності у суспільних відносинах та забезпеченні всеосяжних гуманістичних засобів подолання глибинних протиріч міжнародного суспільного розвитку, що містять стійкі механізми мирного співіснування та співробітництва у світі, здатні усувати терористичне насильство як прояв та засіб вирішення протиріч. Цей підхід створює теоретико-правову основу для здійснення у рамках ООН цілеспрямованого дослідження терогенеруючих чинників в умовах глобалізації та прийняття на основі цього Програми подолання корінних причин тероризму як доповнення Глобальної контртерористичної стратегії ООН, та вдосконалення Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму у напрямку реалізації загальнопревентивної стратегії. У ширшому сенсі цей підхід передбачає зміцнення та розвиток у міжнародному праві, передусім на універсальному рівні, концепцій: 1) справедливості та рівності у міжнародних відносинах; 2) діалогу між цивілізаціями; 3) культури миру; 4) соціальної толерантності; та 5) безпеки людини; що становить значний потенціал з погляду забезпечення більш дієвого міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з тероризмом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Грачова В. В. Становлення міжнародно-правових основ антитерористичного співробітництва держав / В. В. Грачова // Часопис Київського університету права / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2013. – № 2. – С. 373–377.

2. Грачова В. В. Роль Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у забезпеченні міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом / В. В. Грачова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право / Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі. – 2013. – № 5–6. – С. 192–198.

3. Грачова В. В. Класифікація універсальних антитерористичних договорів / В. В. Грачова // Альманах права / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2014. – Вип. 5 : Правовий світогляд: людина і право. – С. 393–398.

4. Грачова В. В. Проблема вироблення універсального правового визначення міжнародного тероризму на сучасному етапі / В. В. Грачова // Бюлетень Міністерства юстиції України / М-во юстиції України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 11. – С. 137–144.

5. Грачова В. В. Універсальний міжнародний стандарт кримінально-правової боротьби з тероризмом у контексті її ефективності / В. В. Грачова // Юридична Україна / Київ. регіонал. центр Нац. акад. правових наук України ; Н.-д. ін-т приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака Нац. акад. правових наук України ; ТОВ «Юрінком Інтер». – 2014. – № 12. – С. 75–81.

Статті у науковому фаховому виданні України, яке входить до міжнародних наукометричних баз даних, та у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію

6. Грачева В. В. Устав Организации Объединенных Наций как правовой фундамент международного сотрудничества в борьбе с терроризмом / В. В. Грачева // Вестник Казанского юридического института МВД России / Казанский юрид. ин-т М-ва внутренних дел РФ. – 2014. – № 2. – С. 88–93.

7. Грачова В. В. Підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання глобальної антитерористичної боротьби на основі конфліктологічної парадигми / В. В. Грачова // Право України / Нац. акад. правових наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого ; Конституційний Суд України [та ін.]. – 2015. – № 1. – С. 171–179.

8. Grachova V. The «civilizing» approach in solving the global terrorism problem [Electronic resource] / V. Grachova // Diritto & Diritti – Rivista giuridica elettronica, pubblicata su Internet all'indirizzo <http://www.diritto.it>, ISSN 1127-8579. – 10 March, 2015. – 13 p. – Access mode: <http://www.diritto.it/docs/36906-the-civilizing-approach-in-solving-the-globalterrorism-problem>.

Тези наукових доповідей

9. Грачова В. В. Договірні-правове регулювання боротьби з тероризмом в умовах глобалізації / В. В. Грачова // Розвиток економіки України в умовах невизначеності глобалізаційно-інтеграційних процесів: економіка, фінанси, право: зб. матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 24 травня 2013 р. – К. : УДУФМТ, 2013. – С. 388–392.

10. Грачова В. В. Роль Статуту ООН в якості правового фундаменту міжнародного антитерористичного співробітництва / В. В. Грачова // Актуальні проблеми юридичної науки – 2014: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21 березня 2014 р. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2014. – С. 19–24.

11. Грачева В. В. Особенности становления международно-правовых основ антитеррористического сотрудничества государств / В. В. Грачева // Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований: сб. матер. X Междунар. науч.-практ. конф., Новосибирск, 28 апреля 2014 г. – Новосибирск : Центр развития научного сотрудничества, 2014. – С. 158–165.

12. Грачова В. В. Складові елементи універсального договірно-правового механізму боротьби з тероризмом / В. В. Грачова // Зовнішньоекономічна політика України в умовах інтеграційних процесів: зб. матер. XVII Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 29 травня 2014 р. – К. : УДУФМТ, 2014. – С. 269–273.

13. Грачова В. В. Внесок Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом / В. В. Грачова // Міжнародне право: *de lege praeterita, instanti, futura*: матеріали Четвертої Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, Одеса, 21 листопада 2014 р. – Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2014. – С. 150–153.

14. Грачова В. В. Повага прав людини як принцип глобальної кримінально-правової боротьби з тероризмом / В. В. Грачова // Історія, сучасність та перспективи розвитку Державної прикордонної служби України та охорони державного кордону: тези Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 26 травня 2015 р. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ. – С. 467–470.

15. Грачова В. В. Превентивна стратегія у міжнародно-правовій боротьбі з тероризмом як чинником глобалізації / В. В. Грачова // Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 24 травня 2016 р. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – С. 152–153.

АНОТАЦІЯ

Грачова В. В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню сучасного міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом на універсальному рівні з позицій підвищення його ефективності. Розкрито провідну роль Статуту ООН, актів РБ ООН та ГА ООН та сучасної універсальної договірно-правової антитерористичної бази у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом на універсальному рівні та вироблено комплексний підхід щодо підвищення його ефективності.

Автором визначено універсальний міжнародний стандарт кримінально-правової боротьби з тероризмом та напрями вдосконалення сучасного універсального кримінально-правового механізму боротьби з тероризмом. Водночас обґрунтовано, що основним засобом загального підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання глобальної боротьби з ним має бути забезпечення широкого (загальносоціального) запобігання тероризму як прояву суспільного конфлікту, та запропоновано загальнопревентивний – цивілізаційний – підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом.

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом, ООН, Статут ООН, РБ ООН, ГА ООН, універсальні антитерористичні договори, універсальний міжнародний стандарт кримінально-правової боротьби з тероризмом, цивілізаційний підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом.

АННОТАЦИЯ

Грачева В. В. Международно-правовое регулирование борьбы с терроризмом на универсальном уровне. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию современного международно-правового регулирования борьбы с терроризмом на универсальном уровне с позиций повышения его эффективности. Раскрыта ведущая роль Устава Организации Объединенных Наций (далее – ООН), актов Совета Безопасности (далее – СБ) ООН и Генеральной Ассамблеи (далее – ГА) ООН и современной универсальной договорно-правовой антитеррористической базы в международно-правовом регулировании борьбы с терроризмом на универсальном уровне и выработано комплексный подход к повышению его эффективности.

Автором определен универсальный международный стандарт уголовно-правовой борьбы с терроризмом и направления совершенствования современного уголовно-правового механизма борьбы с терроризмом. Вместе с тем обосновано, что основным средством общего повышения эффективности международно-правового регулирования глобальной борьбы с ним должно быть обеспечение широкого (общесоциального) предотвращения терроризма как проявления общественного конфликта, и предложен общепреентивный – цивилизационный – подход в международно-правовом регулировании борьбы с терроризмом.

Ключевые слова: международно-правовое регулирование борьбы с терроризмом, ООН, Устав ООН, СБ ООН, ГА ООН, универсальные антитеррористические договора, универсальный международный стандарт уголовно-правовой борьбы с терроризмом, цивилизационный подход в международно-правовом регулировании борьбы с терроризмом.

ANNOTATION

Grachova V. V. International legal regulation of the fight against terrorism at the universal level. – Manuscript.

The thesis for obtaining the degree of the candidate of science in specialty 12.00.11 – international law. – Taras Shevchenko national university of Kyiv, Ministry of education and science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis is dedicated to the comprehensive study of the modern international legal regulation of the fight against terrorism at the universal level in the context of enhancing its efficiency. Considering the global nature of terrorism, the unique role of the United Nations (UN) in the fight against it and the universalization of the international legal regulation in solving the urgent problems of international peace and security, the author discloses the leading role of the Charter of the UN, the acts of the UN Security Council (SC) and the UN General Assembly (GA) and the modern universal anti-terrorist treaties in the international legal regulation of the fight against terrorism at the universal level and elaborates a complex approach to the enhancement of its efficiency.

The author elaborates an integral characteristic of the process of the formation of the international legal fundamentals of the cooperation of States in the fight against terrorism which includes three periods, starting from the end of the XIXth century. Analyzing the UN Charter as an international treaty *sui generis* the author discloses its fundamental role in ensuring legal and institutional bases for the global fight against terrorism. On the basis of the analysis of the UN SC and the UN GA acts the author discloses their common and specific roles in the sphere of the international legal regulation of this fight, notably, the important functions of the UN GA in the process of international law-making by States which have assured the formation of the universal anti-terrorist treaty basis, and the role of the UN SC «quasi-legislative» anti-terrorist acts as an additional innovative means. The author emphasizes the need of the close coordination among these organs in order to ensure indisputable legitimacy and efficiency of the global anti-terrorist activities.

The universal terrorism-related treaties are characterized in the thesis as an essential tool of the international legal regulation of the fight against it in the conditions of globalization. The author suggests and defines the unique concept of the «universal anti-terrorist treaties», elaborates their classification and identifies their common substantial regulatory elements. Analyzing their standardized provisions on criminal law-based fight against terrorism, the notion of «standards» in international law and the adequate provisions of the Draft comprehensive convention on international terrorism, the author grounds and defines the universal international standard of the criminal law-based fight against terrorism and suggests the directions of improvement of the modern universal criminal justice mechanism of the fight against it. The analysis of the modern complex of the universal anti-terrorist treaties, the Draft comprehensive convention on international terrorism and the expansion of the adequate legal and scientific definitional views have led the author to the suggestion on formulating the general universal legal definition of it.

The author also explores terrorism as the manifestation of a social conflict linked *inter alia* to globalization, and argues that the main tool of the general enhancement of the efficiency of the international legal regulation of the fight against it lies in ensuring a broad social prevention based on countering the main factors of the genesis of terrorism globally. Analyzing and expanding the conflictological approach in the international legal regulation of the fight against terrorism, other scientific views on its elimination as a factor of social life, and considering the provisions of the UN GA acts on the comprehensive system of international peace and security, in particular, emphasizing the consolidation of the norms of civilized conduct in international relations, the author suggests the general preventive approach – the civilizing approach – in the international legal regulation of the fight against terrorism. It is aimed at ensuring comprehensive humanistic means which allow to obviate the underlying antagonisms in the international social development and to eliminate terrorist violence as a manifestation and a tool of solving contradictions.

Key words: international legal regulation of the fight against terrorism, UN, UN Charter, UN SC, UN GA, universal anti-terrorist treaties, universal international standard of the criminal law-based fight against terrorism, civilizing approach in the international legal regulation of the fight against terrorism.